

Legislația învățământului din România (1864-1912) reflectată în educația feminină.

Necșulea Angelica¹

Până la reforma educației din timpul lui Cuza realizată prin Legea instrucțiunii din 1864, sistemul educațional nu funcționa după principii moderne așa cum reiese din regulamentele organice. Nu exista o segmentare în cicluri - primar, gimnazial, profesional, liceal sau universitar², sistemul de învățământ era subdezvoltat deoarece statul, în ansamblul său, funcționase până la regulamentele organice după principii medievale. Nu existau școli de pregătire a cadrelor didactice astfel că sistemul de învățământ nu se putea extinde.

Prin legea instrucțiunii din 1864 a avut loc o adevărată reformă a învățământului deoarece a introdus principiile moderne după care funcționa sistemul educațional occidental. Învățământul românesc a funcționat după acea legea până în 1893 când au început să fie adoptate măsuri pentru a se putea realiza noi reforme necesare în urma dezvoltării sistemului educațional. Între 1864 și 1912, când a fost adoptată ultima lege a educației dinainte de realizarea României Mari, învățământul românesc a funcționat după următoarele legi: Legea instrucției (din 1864); Legea asupra învățământului primar și normal-primar (1893); Legea asupra învățământului normal și normal primar (1896); Legea asupra învățământului secundar și superior (1898); Legea asupra învățământului profesional (1899); Legea asupra învățământului primar, primar-profesional, primar-superior, normal-primar (1900); Legea asupra învățământului secundar și superior (1900); Legea asupra învățământului profesional (1900); Legea asupra învățământului secundar și superior (1912).

În continuare vom realiza o analiză a legilor educației mai sus amintite pentru a vedea dacă existau diferențe între educația acordată băieților și cea acordată fetelor și între cadrele didactice. Deoarece legile au fost publicate de către Institutul de Științe ale Educației în volumul *Antologia legilor învățământului România*, București, 2004 nu vom mai utiliza aparat critic ci doar vom face trimitere în text la denumirea legii și anul adoptării. Lucrarea de față va aborda două direcții: elemente despre eleve și elemente despre cadre didactice.

Eleve. Învățământul primar. Încă de la prima lege a învățământului (1864) a fost introdus principiul obligativității ciclului primar pentru copiii cu vârsta de 8-12 ani. Chiar dacă nu se specifica, învățământul era în acea vreme gratuit. Astfel art. 31 stabilea: „Instrucțiunea elementară este obligatorie pentru toți copiii de amândouă sexele, începând de la opt până la doi-spre-zece ani împliniți ai etății .Această îndatorire este impusă, sub penalitățile aici mai jos prescrise, părinților,

¹ Doctorand al Universității Babeș – Bolyai, Școala Doctorală Studii de Populație și Istoria Minorităților .

² *Regulamentele organice ale Valahiei și Moldovei*, vol. I, București, Întreprinderile „Eminescu”, 1944, pp. 129-130 și 340-341.

tutorilor, stăpânilor, maeștrilor și ori-cărei persoane ce ar avea sub îngrijire un copil. Copiii în etate de doi-spre-zece ani la punerea în lucrare a acestei legi.”

Legea din 1893 a adus unele schimbări minore. Art.1 stabilea „Învățământul primar este obligatoriu și gratuit pentru Români. Părinții și tutorii copiilor de cetățeni români sunt datori a-i trimite la școala publică primară de la 7-14 ani împliniți. Străinii, afară de acei cari locuiesc în Dobrogea, vor plăti o taxă ce se va fixa prin regulamentul de aplicațiune a legii de față. Ministrul, în cazuri excepționale, va putea acorda dispense. În caz de insuficiență de locuri se vor preferi copiii de români”. Însă art. 89, alin.1 stabilea „Scutirea de obligativitate a fetelor musulmane”³, fiind vorba de situația din Dobrogea. Următoarele două legi care se refereau la învățământul primar, din 1896 și din 1900, au reluat prevederile legii din 1893.

În privința învățământului primar Legea din 1864 arăta că fetele, aveau șanse egale cu băieții în privința accesului la educație. Singura diferență era în orașe unde școlile erau împărțite în școli de băieți și de fete. În mediul rural școlile erau în general mixte cu excepția cazurilor în care numărul mare de elevi ar fi permis înființarea de școli separate.

Legea din 1893 a stabilit că școlile din mediul urban puteau fi și mixte. Legea din 1896 a stabilit că școlile mixte din mediul urban, ciclul primar avea doar clasele I și a- II-a, completarea realizându-se în școli de băieți sau de fete. Această prevedere nu a mai fost introdusă în Legea din 1900.

Școlile secundare de fete. Prin Legea din 1864 învățământul secundar era format din: licee, gimnazii, seminarii teologice, școli reale, școli de bele-arte, școli profesionale și școli secundare de fete. La gimnazii și licee erau admiși doar băieții. În 1864 s-a dispus înființarea de școli secundare de fete în orașele unde aveam licee: București, Craiova, Botoșani, Buzău, Focșani, Ismail și Bârlad. Gimnaziile erau de patru clase, iar liceale de șapte clase. Elevii puteau opta, după ce aveau absolvat școala primară, pentru a urma fie gimnaziul fie liceul. Cele șapte clase de liceu acopereau și gimnaziul, în schimb școlile secundare de fete erau de cinci clase. Legea din 1864 mai stabilea înființarea de școli secundare de medicină sau școli de moșit la București, Craiova și la Iași pentru fete. Școlile reale erau doar pentru băieți, iar despre școlile de bele-arte și cele profesionale nu se menționa nimic referitor la organizarea și funcționarea acestora.

Prin legea din 1898 școlile secundare de fete deveneau echivalente liceelor. Acestea erau împărțite în școli secundare de gradul I și II. Durata studiilor pentru gradul I era de cinci ani, doar pentru elevele care nu mai urmau școlile de gradul II, în rest era de patru ani. Durata studiilor în gimnazii era de patru ani, iar în licee de opt ani, durata studiilor pentru fiecare grad fiind de patru ani. Gimnaziile și liceele rămăneau în continuare doar pentru băieți.

Legea din 1900 a adus mici modificări, școlile secundare de gradul I erau echivalente gimnaziilor, iar cele de gradul II liceelor. Asemenea liceelor școlile secundare de gradul II aveau durata de studii de șapte ani. Absolventele școlilor

³ Dobrogea, deoarece a avut statut special în perioada 1878-1910.

secundare de gradul II se puteau înscrie direct la facultatea de medicină sau la farmacie. Prin legea din 1912 durata studiilor în școlile secundare de gradul I și II era de câte patru ani fiecare. Nu se mai menționa nimic referitor la înscrierea directă la facultatea de medicină sau la farmacie.

Și în privința disciplinelor de studiu existau diferențe. Legea din 1864 definea foarte clar disciplinele de studiu pentru licee, însă în privința școlilor secundare de fete „învățăturile cuprinse în aceste școli se vor determina de consiliul permanent într-o programă care, după ce se va supune consiliului general, se va întări de Domn” (art. 188). Erau menționate doar disciplinele opționale: limbile moderne, din care una era obligatorie; pedagogia care urma să fie studiată doar în ultimul an de studiu de către elevele care doreau să devină cadre didactice; muzica instrumentală pentru care trebuia să se plătească o taxă. În licee se studiau obligatoriu trei limbi moderne, fără pedagogia și muzica instrumentală.

Ulterior legea din 1898 a definit foarte clar disciplinele de studiu pentru școlile secundare de fete, astfel se poate realiza mult mai ușor o comparație⁴. Liceele și școlile secundare de gradul I aveau majoritatea disciplinelor comune. Diferențele apăreau în privința orientării ulterioare a elevilor sau a elevelor. Băieții erau orientați spre ocupații care țineau de domeniul real, iar fetele spre industria casnică și spre educație. Anul al cincilea al școlilor secundare de gradul I „va fi în special consacrat studiilor necesare femeii”. Prin legea din 1900 disciplinele de studiu au fost reduse pentru ca prin legea din 1912 să se revină la programa din 1898.

Liceele de gradul II aveau două secții: clasică și reală. Școlile secundare de gradul I combinau materiile celor două secții într-una singură⁵. Se reliau disciplinele din programa gradului I pentru a fi aprofundate, adăugându-se alte câteva noi. De asemenea legea din 1898 prevedea că elevele care alegeau să studieze limba latină urmau să obțină un certificat echivalent cu acela al absolvenților secției clasice din licee cu ajutorul căruia obțineau dreptul de a se înscrie la facultățile la care se puteau înscrie absolvenții secției clasice. Această din urmă prevedere nu a mai fost menționată în legea din 1900, dar a fost reintrodusă prin legea din 1912. Tot prin legea din 1912, împărțirea școlilor secundare de gradul II în două secții: „clasico-modernă cu limba latină și cu o mai mare dezvoltare a științelor și matematicilor; modernă, fără limba latină, cu o dezvoltare a culturii generale și artistice.”

Prin legea din 1864 învățământul secundar era diferit între băieți și fete, însă aceste diferențe au existat deoarece învățământul românesc modern era abia la început. Aceste diferențe nu au existat din motive discriminatorii ci pentru că la momentul respectiv nu se putea mai mult, lucru demonstrat de legile din 1898, 1900 și 1912 care au redus treptat diferențele și care au făcut ca până la urmă învățământul secundar să fie la același nivel cu învățământul liceal. Diferențele

care au persistat s-au datorat profesiilor diferite pe care le urmau fetele, respectiv băieții.

Eleve. Învățământul profesional. Prima lege privind învățământul profesional a fost adoptată în anul 1899. Art.1. stabilea că „învățământul profesional are drept obiect studiul teoretic și practic al agriculturii, al silviculturii, cu industriile anexe și derivate, al meseriilor și al comerțului”. Învățământul agricol era împărțit, pentru băieți, în școli elementare de agricultură, școli inferioare și școala superioară de agricultură. Pentru fete existau doar școli elementare de gospodărie rurală. În școlile elementare pentru băieți se punea accent pe „învățământul practic al agriculturii raționale, în vederea culturii cele mici.[...] Felul învățământului va varia potrivit trebuințelor regiunii. În regiunile de păduri se vor preda și noțiuni elementare de silvicultură” (art. 6). „Pentru fete se vor înființa școli elementare de gospodărie rurală, în cari să se deprindă cu practica gospodăriei țărănești, cu utilizarea produselor, cu îngrijirea vitelor etc.” (art. 7). Durata studiilor, în ambele cazuri, era de doi ani.

Scopul școlii inferioare de agricultură era de a aprofunda cunoștințele agricole și de a pregăti cadrele didactice pentru școlile elementare. Scopul școlilor superioare de agricultură era acela de a pregăti cadrele didactice pentru școlile inferioare și a specialiștilor în agricultură. Școlile de silvicultură erau destinate exclusiv băieților.

Școlile de meserii erau împărțite în școli elementare, inferioare și superioare pentru băieți și în școli elementare și inferioare pentru fete „Școlile elementare de meserii au de scop de a forma meseriași pentru industriile de tot felul, și în special pentru industria mică, care se poate exercita în casă sau în ateliere mici, și cu un utilaj cât mai simplu și mai ieftin. Școlile de acest fel vor putea fi pentru băieți sau pentru fete, nu însă mixte. Școlile de menaj pentru fete se vor socoti tot ca școli elementare de meserii și vor avea aceeași organizație” (art. 31). Școlile de menaj urmau să cuprindă „lecturi folositoare asupra științelor de observație vulgarizate, economia casnică, horticultura, igiena, croitoria, cusătoria, țesătoria, împletiturile, bucătăria și altele”. Acestea sunt singurele diferențe menționate, urmând ca meseriile studiate să se realizeze în funcție de necesitățile economiei. „Școlile inferioare de meserii au de obiect învățarea a diverse meserii, cu scopul exercitării lor în mod industrial” (art. 38). Pe lângă scopul menționat deja, acestea pregăteau și maiștrii pentru școlile elementare. În școlile superioare erau studiate meseriile care necesitau cunoștințe teoretice mai aprofundate, urmând să pregătească și maiștrii pentru școlile inferioare. „Învățământul comercial se dă: pentru băieți în școlile elementare de comerț, în școlile superioare de comerț și în cursurile comerciale de seră ⁶ și de Duminică; iar pentru fete în școlile elementare de comerț” (art. 68). Durata studiilor în școlile elementare era de doi ani pentru băieți și de trei ani pentru fete. În școlile elementare de fete urmau să fie predate, pe lângă materiile de specialitate – care erau comune cu cele predate în școlile de

⁶ Seral.

băieți – și limba franceză sau germană. Scopul acestor școli era de a pregăti mici comercianți.

Cursurile serale și cele de duminică erau destinate absolvenților școlilor elementare cu scopul de a le completa cunoștințele comerciale și cele de limbi străine. Școlile comerciale superioare reprezentau echivalentul facultăților cu profil comercial de azi.

Învățământul normal se ocupa de pregătirea cadrelor didactice pentru toate ciclurile de învățământ. Prin legea din 1864 s-a stabilit înființarea de școli normale cu scopul formării de profesori pentru licee și facultăți, semn că exista o mare lipsă. Acestea erau destinate doar băieților, fiind admiși doar absolvenții de liceu. Prin legea din 1898 s-a stabilit ca recrutarea cadrelor didactice pentru universități să se realizeze din rândul celor care posedau diplome de licență și de doctor, semn că școala normală de formare a profesorilor universitari fusese desființată între timp.

Tot prin legea din 1898 s-a stabilit ca profesorii de gimnazii și licee „să posedă certificatul de absolvire a liceului și o diplomă de licență sau doctor în litere sau științe; să fi urmat un curs de pedagogie la o Universitate.”(art. 23). În schimb „profesoarele de la școlile secundare de fete de gradul I și II se vor numi dintre absolventele școlii normale superioare de fete” (art. 28). Astfel, urma să fie înființată o școală normală superioară de fete cu scopul de a pregăti profesoarele pentru școlile secundare de fete. Aceasta urma să aibă profilul unei facultăți pedagogice cu două secțiuni: literară și științifică. Legea din 1900 a menționat din nou înființarea unei școli normale superioare de fete, semn că aceasta rămăsese doar în legea din 1898.

Pentru învățământul primar cadrele didactice erau împărțite în două categorii: învățători pentru mediul rural și institutori în mediul urban. Astfel, prin legea din 1893 s-a decis înființarea de școli normale pentru învățători și institutori, separat pentru băieți și fete. În școlile normale de învățători erau admiși absolvenții ciclului primar. Însă în școlile normale de institutori erau admiși absolvenții a trei clase de gimnaziu sau absolventele a trei clase de școală secundară de gradul I. Prin legea din 1900 privind învățământul primar nu erau admiși, în școlile normale de institutori, absolvenții a patru clase de gimnaziu sau absolventele a patru clase de școală secundară de gradul I.

Învățământul superior. Legea din 1864 a stabilit că se urmărea a fi admiși ca studenți doar absolvenții liceelor, adică doar băieții. Aceeași prevedere a fost păstrată și în legile din 1898, 1900 și 1912. Însă din 1898 școlile secundare de fete deveneau echivalente liceelor, fetele nemaifiind excluse de la învățământul universitar.

Cadre didactice. Conform legii din 1864 „corpul învățător se împarte în patru grade: 1. Învățători sau învățătoare pentru școlile primare rurale; 2. Institutori sau institutrice pentru școlile primare urbane; 3. Profesori de școli secundare; 4. Profesori de facultăți” (art. 7).

Învățământul primar. Legea din 1864 stabilea că în școlile primare de fete din oraș puteau preda doar institutoarele. Conform legii din 1893, în școlile rurale cu mai mulți învățători pentru al doilea sau al treilea post erau preferate

învățătoarele. De asemenea, în mediul urban, „în școlile mixte, precum și în clasele inferioare ale școlilor primare de băieți, se vor prefera institutoarele” (art. 32). Aceste ultime două prevederi deveneau opționale prin legea din 1896. Legea din 1900 a stabilit ca în postul 2, 3 sau 4 urma să fie numit un învățător doar în lipsă de învățătoare. Aceeași regulă se aplica și în școlile urbane de băieți pentru clasele I și a II-a.

Învățământul secundar. Prin legea din 1864 s-a stabilit ca în școlile secundare de fete conducerea să fie asigurată de o directoare. Cadrele didactice puteau fi atât bărbați cât și femei. Legea din 1898 a stabilit ca în școlile secundare de fete toate cursurile să fie predate de profesoare, excepție făcând doar religia care trebuia predată de un preot licențiat sau doctor în teologie. Profesoarele erau numite dintre absolventele școlii normale superioare cu un salariu de 120 de lei pe lună pentru gimnaziu și liceu și 100 lei pe lună pentru școlile secundare. Salariile au fost mărite prin legea din 1900 astfel: 420 lei pentru profesorii de gimnazii și licee și 300 lei pentru profesoarele școlilor secundare de fete.

Învățământul profesional. Conform legii din 1899, școlile de meserii pentru băieți urmau a fi conduse de directori, iar cele de fete de directoare. Învățământul teoretic urma să fie asigurat de profesori în școlile de băieți și de profesoare în școlile de fete. Salariile erau de 120 de lei pentru profesorii școlilor de băieți și de 100 lei pentru profesoare în școlile de fete, 360 lei pentru maiștrii de ateliere și 300 lei pentru maestre. În școlile comerciale, salariile erau de 360 lei pentru profesorii școlilor de băieți și 300 lei pentru profesoare în școlile de fete.